

JOSEPH E. POTTER – ERNESTO F. AMARAL – ROBERT D. WOODBERRY (2014)

A PROTESTANTIZMUS ELTERJEDÉSÉNEK HATÁSA A FÉRFIAK JÖVEDELMÉRE BRAZÍLIÁBAN (1970-2000)

„THE GROWTH OF PROTESTANTISM IN BRAZIL AND ITS IMPACT ON MALE EARNINGS, 1970-2000” SOCIAL FORCES 93: 125-153.

A tanulmány arra a kérdésre keresi a választ, hogy van-e összefüggés a protestantizmus elmúlt évtizedekben bekövetkezett gyors elterjedése és a férfiak jövedelme között, illetve megvizsgálja a protestantizmus egészségre, termelékenységre és diszkriminációra gyakorolt hatását. Az 1970-es, 1980-as, 1991-es és 2000-es brazil népszámlálási adatokat felhasználva keressük kutatási kérdésünkre a választ. Kutatási eredményeink azt mutatják, hogy erős korreláció lép fel az oktatás és a protestantizmus között, főként ott ahol a férfiak, kevesebb, mint öt évet töltöttek el az iskolában. Tovább bővítve a modellünket, azt tapasztaltuk, hogy a protestantizmus és az iskolázatlanság közötti erős kapcsolat azokban a régiókban koncentrálódik, ahol jelentős a nem-fehér lakosok aránya. Az általunk feltárt kapcsolat bővíti a brazíliai etnikai egyenlőtlenség és megkülönböztetés szakirodalmát, amely mindeddig kevés helyet adott a vallás szerepének. A tanulmányunkban feltárt jelentős kapcsolat ellentétben áll az egyes, korábban az Egyesült Államokban publikált tanulmányokkal, amelyek nem találtak szignifikáns kapcsolatot a vallás és a jövedelem között.

1. BEVEZETÉS

Az elmúlt évtizedekben a protestantizmus jelentősen elterjedt Braziliában, ahol 40 évvel ezelőtt még majdnem minden állampolgár katolikusnak vallotta magát. Ebben a tanulmányban annak a vizsgálatára törekszünk, hogy vajon a férfiak keresetének növekedéséhez vezetett-e a protestantizmus elterjedése. Megvizsgáljuk továbbá, hogy találunk-e bármilyen összefüggést a protestantizmus, illetve az alkoholfüggőség, drogfogyasztás és bűnözés között. A protestáns missziós tevékenységek Braziliában a 19. század közepén kezdődtek. A misszionáriusok iskolákat, kórházakat, klinikákat, rádióállomásokat, nyomdákat hoztak létre, ennek ellenére a 20. század második feléig kevesen tértek át a protestáns hitre. Bár a protestáns vallást gyakorlók száma növekedett a német bevándorlás hatására, még így sem vált jelentőssé a lakosság egészét tekintve. A protestantizmus legelterjedtebb ága a pünkösddizmus, mely jelenleg a vallásos lakosság 11,4%-át teszi ki. A pünkösddizmuson belül számos különálló egyházcsoport létezik. Az egyik fontos különbség a „hagyományos” pünkösddista és „neo-pünkösddista” irányzat között mutatkozik meg. A neo-pünkösddista tanok hangsúlyozzák, hogy Isten anyagilag is segítséget nyújt azoknak, akik hisznek benne és jól szolgálják Őt. Ha az emberek vagyonosodni kívánnak, adakozzanak a helyi egyházuknak. Isten látni fogja ezt, és sokkal nagyobb vagyonnal áldja meg őket.

2. A PROTESTANTIZMUS HATÁSA A JÖVEDELEMRE

Számos hatás létezik, amelyen keresztül a protestantizmus hozzájárul a jövedelem növekedéséhez. Míg ezek közül néhány csak a katolicizmus vagy afro-brazil valláshoz köthető, jónéhány hatás ugyanúgy érvényesül a protestáns hívők között is. Megfigyelhető, hogy a protestánsok komolyabban gyakorolják a vallást katolikus társaiknál, ami több előnnyel jár számukra. Már a 19. századtól kezdve a protestáns hívek kevesebb alkoholt és kábítószerrel fogyasztottak katolikus társaikhoz képest. Az Egyesült Államokból származó statisztikai adatok azt mutatják, hogy a vallásos emberek, a konzervatív protestánsok kevésbé hajlamosak az alkohollal és a kábítószerrel való visszaélésre, valamint kisebb valószínűséggel dohányosok. A latin-amerikai etnikai felmérések azt sugallják, hogy a protestantizmus csökkenti az alkohol- és a kábítószer-fogyasztást, és, hogy ezek a magatartási előírások a legerősebb hatást a szegények körében érik el. Az alkoholfogyasztás mérséklése mellett a tanulmányok kimutatták, hogy a protestantizmust gyakorló emberek egészségesebbek és magasabb várható élettartammal rendelkeznek mint katolikus vagy nem vallásos társaik. Emellett a protestáns gyülekezetek gyakran társadalombiztosítási hálóként is funkcionálnak – ha a gyülekezet egyik tagja beteg, a gyülekezet többi tagja segít az alapvető szükségletek biztosításában. Az elhúzódó betegségek a leggyakoribb kiváltó okai a munkahely elvesztésének és az adósságba süllyedésnek.

A harmadik út, amin keresztül a protestantizmus növeli a jobban fizető állások lehetőségét, hasonló a szociális háló berendezkedéshez. A kapcsolatok munkahelykereséseknél sokat segítenek és referenciaforrásként is felléphetnek a munkát kereső számára. Ez akkor igazán jelentős, ha az illető nem mozog más társadalmi körökben. Mindemellett a statisztikák alátámasztják, hogy a protestánsok megbízhatóbb munkavállalókká válnak.

A negyedik hatás, hogy a protestantizmusra áttért feketék megtapasztalják, hogy Isten előtt mindenki egyenlő, és teljesen más bánásmódban részesülnek a templomban. Ők általában a faji, gazdasági és társadalmi hierarchia legalján helyezkednek el és életük során rengetegszer tapasztalnak megkülönböztetést és megvetést. Egy fekete bőrű így nyilatkozott: „Ami először feltűnt, hogy mennyi hasonló bőrszínű ember van a templom előtt.” Egy másik érintett a következőket mondta: „A templomban megbecsültek és szabadnak éreztem magam. Az emberek itt tényleg Krisztus testvéreként tekintenek rád.” Ezek az új tapasztalatok nagyban formálták az afro-brazilok önbecsülését és másokról alkotott véleményét. Ötödik hatásnak azt lehet említeni, hogy a protestantizmus melletti növekvő elköteleződés implikálja a család és a gyermekek melletti elköteleződést is.

Hatodik hatás, hogy a megtérés segít a városban élő, legalsó réteghez tartozó férfiaknak abban, abba tudják hagyni az erőszakos viselkedést, vagy éppen ki tudjanak szakadni az ilyesfajta környezetből. A Smilde egyház hívóinak 33%-a nyilatkozott úgy, hogy a megtérés fontos szerepet játszott az erőszaktól való elszakadásukban. A városi szegényebb rétegek soraiban ugyanis hatalmas méreteket ölt az erőszak. Egy megtámadott ember esete gyakran láncreakciót indít el. Az áldozat barátai, családja bosszút esküsznek és sokszor megpróbálják megölni azokat, akik korábban velük szemben léptek fel erőszakosan. A megtértektől a protestantizmus megköveteli, hogy békés úton hagyják el bandáikat, és lehetővé teszi a férfiak számára, hogy a bosszú előbb említett körforgásából kikerüljenek anélkül, hogy elveszítenék becsületüket. Ráadásul minden csoport hisz Istenben és a Biblia szentségében, még akkor is, ha ő maga nem gyakorolja a vallást; szinte félnek olyan embert megtámadni, aki elkötelezett tagja a gyülekezetnek. A vallásgyakorlás

nemcsak védelmet biztosít az emberek számára, de a lopás, sérülés, illetve bebörtönzés elkerülése hozzásegítheti őket a korábnál kedvezőbb a gazdasági kilátásokhoz.

3. MÓDSZERTAN, ADATBÁZIS

A felméréshez 1960-as, 1970-es, 1980-as 1991-es és 2000-es népszámlálási adatok álltak a szerzők rendelkezésére. Ezek a hosszú távú mikroadatokat minden 4. háztartás (1960-ban) minden 5. háztartás (1970-ben, 1980-ben) és minden 10. háztartás (1991-ben és 2000-ben) életkorra, iskolázottságra, vallásra, jövedelemre vonatkozó adatait tartalmazzák. A kiválasztott háztartások adatai minden esetben megadják az összes, e háztartáshoz tartozó személy nemét, korát, iskolázottságát, vallási hovatartozását, illetve keresetét. Mivel az 1960-as jövedelemre vonatkozó adatokat csak kategorikusan kódolták, ezért a modell az adatokat 1970-től 2000-ig dolgozza fel. A vallásra vonatkozó változó a modellben a protestáns arányt mutatja meg. Mivel nem lehet nyomon követni az egyént két népszámlálás között, arra nincs lehetőség, hogy egyéni szinten értékeljük az adott személy jövedelmét a protestantizmust megelőzően és azt követően. Arra viszont lehetőség nyílik, hogy az egyének csoportjait nyomon kövessük az idő előre haladtával, és mivel a protestánsok aránya változik időben és térben, megfigyelhető, hogy e csoportnak hogyan változik a jövedelme. Ez a módszer valószínűleg a „második legjobb” módszer a szelektivitás megfigyelésére. A tanulmányban a megfigyelt csoportokat két elérhető változó alapján vizsgálták. A kor és az iskolázottság proxy változókkal magyarázták a humán tőkét.

Az életkort az alábbiak szerint csoportosították: 15-24, 25-34, 35-49 és 50-64 éves korosztály. Végzettségükre nézve pedig figyelembe vették a brazil népesség sajátosságait.

- Az első csoport a nullától négy évig iskolában tartózkodókat, az analfabéta embereket és az általános iskola első fázisában lévőket foglalja magába.
- A második csoport öt-nyolc éves iskolai végzettséget, az általános iskola második fázisában tartókat tartalmazza.
- A harmadik és a végső csoport a középiskolai (kilenc-tizenegy éves iskolai végzettség) és az egyetemi végzettséggel rendelkezők (legalább 12 éves iskolai végzettség) köréből áll.

E változók mentén minden évre, korosztályra és kistérségre kiszámolták az átlagos havi jövedelmet. Mivel ebben az időszakban a brazil valuta értéke sokat változott és az infláció drasztikusan megemelkedett, a jövedelmeket e tényezőket figyelembe véve korrigálták. Annak érdekében, hogy ezen időszakban a nők munkaerő részvételi volatilis arányából származó torzításokat elkerüljék, a tanulmányukban az adatokat férfiakra restriktálták. Végezetül, mivel a kor és iskolázottság nem sokat változott, a foglalkoztatás helyett a jövedelem nagyságát elemezték.

4. EREDMÉNYEK

Az 1970-es évektől rendelkezésre álló adatok alapján a protestáns hívők aránya Braziliában 4,64%-ról 10,9%-ra növekedett. Az iskolázottságra vonatkozó hatások ennek következtében drasztikus változásokon mentek keresztül. Az 1970-ben készült népszámlálási adat szerint az első oktatási kategóriába (akik 0-4 évet töltöttek oktatásban) a 15-24 éves korú lakosság 28,9%-a, a 25-34 éves korú lakosság 19,71%-a, a 35-49 éves korú lakosság 22,66%-a, a 50-64 éves korú

lakosság 12,84%-a esett. 2000-ben ugyanezen oktatási kategóriába ezen korcsoportok már csak 9,04; 8,82; 13,32; 10,36%-a esett. Ezzel szemben az is megfigyelhető, hogy a harmadik oktatási kategóriába (akik 9+ évet töltöttek oktatásban) a 15-24 éves korú lakosság 2,74%-a esett 1970-ben, ez a százalék ugyanezen korcsoport körében 2000-re 10,24-re ugrott. Nemcsak a fiatalokra nézve, hanem Brazília teljes lakosságát tekintve is növekvő tendenciát mutatott a 9-nél több évet oktatásban töltött állampolgárok aránya. A 25-34 éves korú lakosság körében 2%-ról 8,12%-ra ugrott az arány, míg az eggyel idősebb korosztály 1,59%-a helyett már 8,12% mondhatta el magáról, hogy felsőoktatásban vett részt.

Ezek az adatok a brazil lakosság egészét vizsgálták, azonban a második panelban a felmérést csak a kistérségek azon 10%-ára mérték fel a szerzők, ahol a legalacsonyabb a protestáns hívők aránya. A harmadik panelben a kistérségek azon 10%-át vizsgálták, ahol a legmagasabb a protestáns hívők aránya és itt végezték el az előbb említett összehasonlítást. Ha a protestáns hívők aránya hasonló lesz mind a 12 csoportban, akkor nem sok különbséget látni a második és harmadik panel között. Azonban, ha a protestánsok aránya jelentős különbséget jelentene egyes csoportokban, akkor más minta figyelhető meg a második és harmadik panel között. A regressziót lefuttatva azonban azt láthatjuk, hogy hasonló az arány a 9+ évet oktatásban töltöttek és az 5-8 oktatási évvel rendelkezők között a legkevesebb és a legtöbb protestáns hívővel rendelkező kistérségekben egyaránt. Az 5-8 oktatási évvel rendelkezők átlagkeresete leginkább – ahogy az várható volt – a 0-4 évvel rendelkezők átlagkeresetétől tér el, mindegyik korcsoportban. Azonban ez az eltérés jóval kisebb azokban a kistérségekben, ahol a legnagyobb a protestánsok aránya. Így hát arra a következtetésre jutottak, hogy a protestantizmus elterjedése jelentősen javította a legkevesbé iskolázottak keresetének mértékét, míg a 9+ év iskolázottsággal rendelkezők átlagkeresetének mértékére nem gyakorolt hatást.

Mivel a brazil munkaerőpiacon jelentős faji diszkrimináció figyelhető meg, igyekeztek feltárni, hogy a protestantizmus szolgálhat-e a fekete vagy barna bőrszín és az afro-brazil származású munkavállalók negatív megkülönböztetésének ellensúlyozására. Figyelembe kell venni, hogy munkaképes korú, nem fehér férfiak legnagyobb arányban a 0-4 évet oktatásban töltöttek csoportjában találhatóak. Etnikai adatok az 1970-es népszámlálásban még nem, de 1980-ban, 1991-ben és 2000-ben elérhetőek voltak, így a következő modell e három népszámlálás adataival dolgozik tovább.

A következő mikrorégiókat vizsgáltuk: megnéztük a 0, 10 és 30%-ban protestáns lakosú kistérségeket ott, ahol 0, 30, 60, és 90% a nem feketék aránya a 0-4 év iskolázottságúak körében, különböző korcsoportok esetén. A becslések szerint azokban a térségekben, ahol alacsony az iskolázottság és nagyon magas a nem fehérek aránya, a fiatal korcsoportban a protestantizmus arányának növekedésével nem növekszik az átlagjövedelem. Azonban, ha a nem fehérek aránya 60%, akkor a protestáns hívők aránya 0-ról 30%-ra növekszik, a becsült jövedelem 0,62-ről 0,72-re változik (a fehér, ugyanilyen iskolázottsági háttérrel rendelkezőkhöz képest). Más szóval, a protestánsok arányának növekedése nem kompenzálja teljes mértékben a nem fehérek jövedelmét, de enyhíti a velük szemben fellépő jövedelem diszkriminációjának mértékét.

Kutatásuk során egy erős szignifikáns kapcsolatot találtak a protestánsok aránya és a férfiak jövedelmi csoportjai között, amely csoportok az iskolázottságot, kort és kistérségeket kombinálták. A protestantizmus legjelentősebb hatással az öt évnél kevesebb időt oktatásban töltőkre van. Az etnikumváltozóval bővített modell eredményei azt mutatják, hogy a magas protestáns hányad az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező, nem fehér férfiak körében hat leginkább a keresetre.

E szerint szoros kapcsolat található a protestantizmus és a keresetek között, mely kapcsolat leginkább a kevéssé képzett és nem fehér brazilokra koncentrálódik. Az eredeti elgondolásuk az volt, hogy a protestantizmus elterjedése növeli e társadalom legalsó rétegében lévő emberek fizetését. Statisztikai eredményeink azt mutatják, hogy ez valóban így van.

Továbbá bizonyosan kijelenthető, hogy a protestáns nem fehér, aluliskolázott, megbízható munkavállalók mérsékelik az eredetileg feléjük irányuló diszkriminációt a brazil munkaerőpiacon. Ennek a becsületes munkamorálnak köszönhető, hogy oktatási papírral nem rendelkezők számára hatalmas előnyt jelent, ha csatlakoznak az egyházi közösséghez és a munkakeresésnél ajánlást kapnak tőlük.

Egy másik lehetséges összekapcsolódási pont a vallás és a bűnözés, valamint a bűnözéssel szembeni sebezhetőség kapcsolata. Ez a kapcsolat főként olyan közösségekben jelentős, ahol a többség nem fehér bőrű.

Tanulmányuk egy ország, Brazília tekintetében átfogó, mivel 30 éves időszakra vonatkozó információkat és az egész ország 502 kistérségét tartalmazza. Az általuk használt népszámlálási adatok azonban számos korlátozással szembesülnek. Először is, annak érdekében, hogy a négy népszámlálás során következetes besorolásokat kapjanak, a protestánsokat nem osztják fel különálló felekezetekre, melyek száma az évek során egyre nőtt. Másodszor, a népszámlálás adatai nem tartalmazzák, hogy az adott egyén mennyire gyakorolja hitét, sem egyéb viselt dolgairól nem kapnak képet, így például az alkoholfogyasztási szokásokról sem. Végül nem tudják követni az egyéneket népszámlálásról népszámlálásra, és ezáltal nincs lehetőségük felmérni az egyén megtérésének a jövedelmére való hatását. Így szükségszerűen nyitva hagyják azt a kérdést, hogy az egyén protestantizmusra való áttérésének tulajdonítható-e jövedelemének növekedése.

Ezek a korlátok akadályozzák a pontos megértését annak, hogy a protestantizmus elterjedésének köszönhető-e az alacsony végzettségű nem-fehérek magasabb keresete, nem pedig egyszerűen bármilyen vallás és a jövedelem közötti okozati összefüggés figyelhető-e meg itt is. Természetesen az általuk kiválasztott módszer nem zárja ki teljesen a kereset és a protestantizmus közötti hamis összefüggést, de az általuk becsült rendkívül nagyszámú fix hatások meglehetősen nehezé teszik, hogy az összefüggés valójában más, meg nem figyelt változók eredménye.

Végezetül megjegyezzük, hogy az általuk feltárt kapcsolatok hozzájárulnak a Brazíliában jelenlévő faji egyenlőtlenséggel és megkülönböztetéssel foglalkozó, egyre növekvő irodalomhoz, amely eddig nem adott teret a vallással foglalkozó tanulmányoknak. Eredményeik ellentétben állnak az Egyesült Államokra végzett kutatásokkal, melyek a vallás keresetekre gyakorolt hatásával foglalkoznak. E kutatások többsége mérsékelt hatásokat talált. Megválaszolatlan kérdés marad, hogy ezek a hatások idővel csökkennek-e Brazíliában a protestáns egyházak növekedésével, és annak oktatásra gyakorolt befolyásával.

Hardi Zsuzsanna¹

¹ egyetemi hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem